

proces u kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca, Ružice Kolarović-Kovačić, Bašćanska ploča; Petra Strčića, Fikreta Jelić-Butić, »Iz povijesti četničkog pokreta u Hrvatskoj između dva rata«, M. Dašić, »Uvod u istoriju sa osnovama pomoćnih istorijskih nauka«, Bogdan Lekić, »Arhivski izvori za istoriju socijalističke Jugoslavije 1933—1953«, B. Lekić, »Zaštita arhivske građe Jugoslavije«; Iskre Iveljić, Orde Ivanovski, »Borba makedonskog naroda za nacionalnu i socijalnu slobodu i očuvanje nacionalnog identiteta«, predavanje; Ivana Jurišića, Zbornik radova o povijesti i kulturi srpskog naroda u SR Hrvatskoj; Deane Kovačec, Savjetovanje arhivskih radnika Hrvatske.

Ivan Jurišić

ZBORNİK RADOVA O POVIJESTI I KULTURI SRPSKOG NARODA U SOCIJALISTIČKOJ REPUBLICI HRVATSKOJ

Knjiga 1, Zagreb 1988, 199.

Odbor Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za koordinaciju proučavanja povijesti i kulture srpskog naroda u SR Hrvatskoj izdao je polovicom 1988. prvi broj Zbornika radova o povijesti i kulturi srpskog naroda u SR Hrvatskoj. Na gotovo 200 stranica ove edicije zastupljeno je 12 autora sa isto toliko priloga, od kojih je prvi uvodničarski, dva su demografski radovi, dva bibliografije, a dva se bave školstvom. Četiri priloga bave se raznorodnom tematikom: ZAVNOH-om, socio-ekonomijom, pitanjima jezika i ilirizmom. Posljednji rad spada u rubriku prikaza.

U prvom prilogu; Neke posebnosti društvenog bića Srba u SR Hrvatskoj, akademik Dušan Čalić, glavni urednik ovog zbornika, bavi se nekim problemima, ali i inicira puteve kojima treba ići, u proučavanju posebnosti srpskog naroda u Hrvatskoj, pri čemu ističe da je za određivanje pravilne metodološke osnove za proučavanje tih posebnosti, »nužno respektovati opće zakone razvoja svakog ljudskog društva, ali i konkretnost historijskog razvoja naših naroda na ovim našim prostorima«. Među problemima za koje smatra da nisu znanstveno dovoljno obrađeni, na prvo mjesto stavlja demografska pitanja. Hodimir Sirotković, Srbi u Hrvatskoj u dokumentima ZAVNOH-a, upozorava u svom radu na one objavljene dokumente ZAVNOH-a koji se dijelom ili u cjelini, odnose na učešće i ulogu Srba u Hrvatskoj u NOR-i, posebno u funkciji vijećnika ZAVNOH-a ili organizatora izgradnje narodne vlasti u oslobođenim područjima Hrvatske. Željko Pajić, Socio-ekonomski razvoj krajeva u SR Hrvatskoj naseljenih srpskim stanovništvom do 1945. godine, težište svojih izlaganja stavio je na iznošenje demografskih podataka u koju svrhu je za potrebe ovog rada pojednostavljeno sveo podatke popisa stanovništva prema narodnosti 1953. i 1961. na teritorijalni obuhvat općina, sadržan u popisu stanovništva 1971. i 1981. da bi mogao sagledati kretanje ukupnog broja stanovnika srpske narodnosti po pojedinim općinama i regijama u SR Hrvatskoj u poslijeratnom razdoblju. Milka Ivić, O jeziku Save Mrkalja, bavi se do sada slabo istraženim pitanjem, da li je u Mrkaljevom jeziku vidljiv utjecaj svih važ-

njih kulturnih i govornih sredina sa kojima je Mrkalj dolazio u neposredan kontakt tokom života.

Slijedeća dva priloga govore o srpskom školstvu u XVIII i XIX stoljeću. U prvom, Ivan Jurišić, Srpske narodne škole u Karlovačkom generalatu i Banskoj krajini od polovine XVIII stoljeća do 1848, daje pregled razvoja srpskog školstva na području nekadašnje Plašćanske eparhije, lučeci pri tome nekoliko faza. Mirjana Gross, Zakon o osnovnim školama 1874. i srpsko pravoslavno školstvo, prati zbivanja sa srpskim školama neposredno prije Mažuranićevog školskog zakona, zatim se bavi karakterom ovog zakona i sporovima oko njega, srpskom narodno-crkvenom autonomijom, posljedicama zakona, da bi završila sa novim Khuenovim školskim zakonom iz 1888.

Drago Roksančić, Vjernici i sveštenstvo plašćanske eparhije u 1810. godini, kritički objavljuje jedan istorijsko demografski izvor, popis vjernika i svećenstva plašćanske eparhije iz 1810. koji se nalazi u Arhivu Slovenije u Ljubljani, u šest tabela i mnoštvo grafikona, sa komentarom. Branka Prpa-Jovanović, Ilirska ideja kod Srba u Dalmaciji, prati, ne baš širok odaziv ilirskim idejama među dalmatinskim Srbima preko štampe na narodnom jeziku: »Srpsko-dalmatinskog magazina« i »Ljubitelja prosvještenija«, ali i preko »Danice ilirske«. Ilirsku ideju su podržavali Božidar ePrtranović i uzak krug predstavnika srpske napredne inteligencije u Dalmaciji. Agneza Szabo, Demografski razvoj srpskog stanovništva u Civilnoj i vojnoj Hrvatskoj i Slavoniji 1850—1880, kvantitativnom analizom za one demografske pokazatelje o kojima ima podataka u službenim administrativnim statistikama, istražuje teritorijalnu rasprostranjenost Srba u Hrvatskoj i Slavoniji 1850—1880. stopu smrtnosti, nataliteta i nupcijaliteta (sklapanje braka), te dobnu strukturu srpskog stanovništva. Dobijeni rezultati ukazali su na započeti proces stvaranja sve većih demografskih razlika između seoskog i gradskog stanovništva uslijed prodiranja modernizacije u gradove, dok seosko stanovništvo ostaje van njenog zakona. U prilogu se nalazi i nekoliko tabela.

Stanko Korać, Bibliografija radova o srpskoj istoriji i kulturi u Hrvatskoj, želio je, u njenom povijesnom dijelu, vjerojatno dati korisnu uputu o stanju historiografije o Srbima u Hrvatskoj, ali je, naprotiv, dao nepotpunu i posve krmju informaciju, prema kojoj su se od povjesničara Hrvata, poviješću Srba u Hrvatskoj bavila svega četvorica, i o tome objavila tek četiri znanstvena rada. Od živućih hrvatskih povjesničara sa Filozofskog fakulteta u Zagrebu i njegovog Zavoda za hrvatsku povijest, spominje se samo Ljubo Boban, iako se pitanjima vezanim za ovu problematiku danas bavi veći broj historičara iz ovih institucija. Tako je Dragutin Pavličević objavio do sada 16 znanstvenih radova koji se odnose i na ovu tematiku, a Mirjana Gross 11. Zatim treba nabrojiti veći broj radova Nikše Stančića, Renea Lovrenčića, Igora Karamana, Josipa Adamčeka i Ivana Jurišića. Od povjesničara iz ostalih institucija treba spomenuti radove Tome Čubelića, Ferde Čulinovića, Ivana Jelića, Hodimira Sirotkovića, Bogdana Krizmana i Mirke Valentića, čime ovo navođenje vjerojatno ne bi bilo iscrpljeno. Nadalje uočljiv je npr. nesrazmjer u broju navedenih radova Alekse Ivića i Fedora Močanina, budući da su prvoe navedeni i neki danas potpuno zastarjeli radovi, te ih je tako nabrojeno čak 37, dok je Močanin zastupljen sa svega dva, itd. Iz navedenog može se zaključiti da je

autor pri sastavljanju povijesnog dijela ove bibliografije načinio izvjesne propuste. Uz to uočljivo je, kako je nesumljivo velik broj historičara Hrvata koji pišu o povijesti Srba u Hrvatskoj, svakako veći od onog koji je naveo Korac, a time je ovoj bibliografiji dao mogućnost da posluži i za neke druge neželjene svrhe, koje sa njenom osnovnom namjenom nemaju ništa zajedničkog.

Vatroslav Frkin, Stare srpske knjige i časopisi u knjižnici franjevačkog samostana u Slavonskoj Požegi, navodi abecednim redom popis dijela i časopisa iz srpske književne baštine, sačuvanih u knjižnici požeškog samostana.

U rubrici: prikazi knjiga i studija, Ante Bežen piše o knjizi Milana Dragičevića, Refleksi jata u današnjim ličkim govorima, Beograd 1980, te o njegovoj studiji, Govor ličkih jekavaca, Beograd 1986.

Ivan Jurišić

ANKICA PANDŽIĆ: PET STOLJEĆA ZEMLJOPISNIH KARATA HRVATSKE

katalog, Povjesni muzej Hrvatske, Zagreb 1988. g. (145 str. 214 karata).

Katalog »Pet stoljeća zemljopisnih karata Hrvatske« na 145 str., tematski je podjeljen na pet dijelova. To su idući redom izlaganja tekstualni dio na hrvatsko-srpskom i engleskom jeziku; katalog; popis kartografa, crtača bakrorezaca i izdavača; popis ilustracija; literatura.

Na 15-ak stranica teksta prof. Pandžić upoznaje nas s povjesno geografskim uvjetima koji su predhodili nastanku karata, s počecima kartografskog stvaralaštva, te nas kronološkim redom od 15. do 19. st. upućuje na vrsne svjetske kartografe i njihove karte tematski vezane na prostor današnje Hrvatske. Tiskom Ptolomejeve Geografije 1477. g. u Bologni započinje renesansa u kartografiji. Za nas posebno značenje ima Ptolomejeva Peta tabla Evrope (kat. br. 1.), jer su na njoj između ostalog prikazane rimske provincije Recija, Vindelicija, Norik, Gornja i Donja Panonija i Dalmacija, na čijem je tlu u srednjem vijeku nastala hrvatska država. Jedno od starijih izdanja Ptolomejevog atlasa tiskanog u Veneciji 1511. g. čuva se u našoj zemlji u Franjevačkom samostanu na Košljunu. Sve podatke o njoj možemo naći u katalogu (Kat. br. 3.).

Prema području koje prikazuju, autorica izdvaja dvije vrste karata koje vrlo sistematično razrađuje. Karte kontinentalnih područja izrađivane u samostanima Austrije i Ugarske po nalogu nekog vladara, pretežno u vojne svrhe, prikazuju istočne i središnje djelove Hrvatske i Slavoniju, no nekad su prikazivale i nepoznata područja s izmišljenim objektima.

U stvaranju ovih karata uz priznate svjetske kartografe kao što su A. Hirschvogel i W. Lazius, sudjelovali su i kartografi hrvatskog porijekla I. Klobučarić, P. R. Vitezović i S. Glavač, koji su uglavnom radili za strane naručioce. Tako je Ivan Klobučarić po nalogu cara Ferdinanda II 1601. g. napravio kartu Štajerske s dijelovima Kranjske i Koruške, a varaždinac Stjepan Glavač je na karti Hrvatske iz 1673. g. (kat. br. 80), prvi puta u povijesti kartografije uz dotad korištenu njemačku, upotrebio i hrvatsku milju.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 22

ZAGREB

1989.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 22

Za izdavača
dr. Nikša Stančić

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

AGIČIĆ DAMIR, prof. Strossmayerova 2 — 55425 Davor
ANDREIS MLADEN, Socijalističke revolucije 42 — Zagreb
ANTOLJAK dr. STJEPAN, Zajčeva 31 — Zagreb
BERTOŠA SLAVEN, student Filozofski fakultet — Zagreb
BOBAN mr. BRANKA, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
BRANDT dr. MIROSLAV, Socijalističke revolucije 73 — Zagreb
BUDAK mr. NEVEN, Filozofski fakultet — Zagreb
CRNKOVIĆ GORAN, prof. Maršala Tita 170 — Opatija
ČORALIĆ LOVORKA, studentica Fil. fakulteta — Zagreb
GRGIN BORISLAV, prof. Baštijanova 54 — Zagreb
IVELJIĆ ISKRA, prof. Ilica 165 — Zagreb
JURIŠIĆ mr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
KOLAR-DIMITRIJEVIĆ dr. MIRA, Filozofski fakultet — Zagreb
KRIVOKAPIĆ mr. GORDANA, Institut za istoriju radničkog pokreta — Beograd
LAUŠIĆ dr. ANTE, Centar za istraživanje naroda i narodnosti — Zagreb
MATKOVIĆ STJEPAN, Šubićeva 3 — Zagreb
OČAK dr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
RICHTER ŽELJKA, prof. Povijesni muzej Hrvatske — Zagreb
STRČIĆ PETAR, Arhiv Hrvatske — Zagreb
ŠILOVIĆ DANJA, studentica Fil. fakulteta — Zagreb
ŠVAB mr. MLADEN, Leksikografski zavod »M. Krleža« — Zagreb
VRANJEŠ-ŠOLJAN dr. BOŽENA, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
ŽIVKOVIĆ mr. DANIELA, Sveučilišna i nacionalna biblioteka — Zagreb
